

در گفت‌وگو با حمید توسلی، مدیر انجمن برنامهرشد

ضرورت مشارکت کارآمد مردم در حل مسائل کشور

انجمن طبیعت‌گران «برنا» یکی از همین تشکلهای است. انجمنی مردم‌نهاد و غیرسیاسی که با اهداف پژوهش، آموزش، ترویج و فرهنگ‌سازی زیست‌محیطی با سطح فعالیت ملی در سال ۱۳۸۲ تأسیس و راه‌اندازی شده است. متن پیش‌رو، شرح گفت‌وگوی «شهرونده» با حمید توسلی، دبیر و رئیس هیأت‌مدیره کنونی انجمن برنا است. فردی که سابقه بیش از ۱۰ سال فعالیت داوطلبانه را در کارنامه خود دارد.

طرح نو بعد از آن که رئیس جمهوری کشورمان خواستار اجرای اصل ۵۹ قانون اساسی برای رجوع به آرای مستقیم مردم در حل مسائل مهم کشور شد، بحث‌هایی در مورد لزوم انجام همه‌پرسی در کشور شکل گرفت. روحانی گفت که به جای این که قانونی در مجلس تصویب شود، برنامه‌ای خاص را مستقیم به آرای مردم واگذار کرده و به همه‌پرسی بگذاریم. یکی از راه‌های مشارکت مردمی و احترام به رأی و نظر مردم حضور و فعالیت «ان‌جی‌او» ها در جامعه است.

مردم تا چه حد از نقش خود به‌عنوان یک فرد مشارکت‌محور آگاهند؟ تا چه حد با مفاهیم جامعه‌مدنی آشنایی دارند؟ می‌توان گفت بسیاری از افراد جامعه در حد اطلاعات عمومی در باب جامعه‌مدنی مفاهیمی را می‌شناسند. در حال حاضر سطح متوسط جامعه به این شناخت رسیده است، نوع نگاهی که زاینده اتفاقی است که در تمامی دنیا به این سطح از دموکراسی دست پیدا کرده است. می‌خواهم بگویم مردم از دانش نسبی برخوردار هستند.

توجه به مشارکت مردمی در جهت حل بحران‌ها در کدام دوره به‌طور ویژه دنبال شده است؟

فکر می‌کنم در جامعه ما - در این س و چندسال بعد از انقلاب اسلامی - این دولت یعنی دولت تدبیر و امید تنها دولتی است که به واقع شعار تنه‌دهی و خیلای مسائل مطرح‌شده آن در حد یک شعار باقی نمی‌ماند.

آیا نهادهای دیگر در راستای مشارکت مردمی حرکت کرده‌اند؟ مثلاً مجلس شورای اسلامی چقدر در این زمینه اثرگذار بوده است؟

من به‌عنوان دبیر یک انجمن زیست‌محیطی که نگاه و دیدی مردم‌نهاد دارم، معتقدم که ما مجلسی داریم که نماینده‌های آن از خودمان انتخاب کرده‌ام

مشارکت اجتماعی چه مانی حاصل می‌شود؟

مشارکت اجتماعی آن هنگامی حاصل می‌شود که مشارکت‌کنندگان، یعنی مردم این واقعیت را دریابند که نظرات و اعمال آنها در بهبود امور، مورد توجه قرار می‌گیرد. علاوه بر آن میزان اعتماد متقابل، هم در سطح افقی (یعنی روابطی که افراد یک جامعه، کارکنان سازمان و ... به‌طور معمول و مستمر وجود دارد) و هم در سطح عمودی (یعنی اعتماد بین رئیس و مرئوس، اداره‌کنندگان مسئولان و زیرگترین یا کوچکترین) وجود داشته‌باشد. بنابراین؛ مشارکت اجتماعی پدیده‌ای است مربوط به همه افراد که در طول زمان پدیده‌ای است و مستقل می‌خورد، تغییر می‌یابد، هم با پایین به بالا و هم از بالا به پایین در حرکت است. مشارکت اجتماعی؛ سرمایه‌ای است که از ویژگی «خودزایی» و «خودمولی» برخوردار است. به این معنی که هر چه بیشتر مورد استفاده مناسب قرار گیرد، زمینه‌بتری برای تولید و تقویت آن فراهم می‌شود و برعکس، عدم استفاده از آن موجب تقلیل و نابودی اش

مقایسه نیست، وزارت کشور با محوریت موضوع‌های مختلف جلسات متعددی را با «ان‌جی‌او» ها برگزار کرده است. در این جلسات مشکلات مطرح و با توجه به آن برای آینده انجمن‌ها برنامه‌ریزی می‌شود. آن جاست که نقش موثر «ان‌جی‌او» ها در جامعه مشخص می‌شود.

خیلی‌ها در تعریف کارکرد ان‌جی‌او دچار اشتکالاتی هستند و فعالیت‌های آن را شامل کارهای مشارکتی عملی نمی‌دانند و صرفاً به انتقاد کردن اکتفا می‌کنند. شما چه نظری در این رابطه دارید؟

«ان‌جی‌او» ها نباید صرفاً منتقد باشند. در تعریف ابتدایی از ان‌جی‌او، فقط دیدن و بزرگنمایی مشکلات لحاظ شده بود، اما باید توجه داشت که این مسائل تنها بخشی از فعالیت‌های ان‌جی‌او‌ها است. یک سازمان مردم‌نهاد باید در کنار انتقاد کردن، پیشنهاد هم بدهد حتی اگر لازم شد وارد حوزه اجرایی هم بشود. متأسفانه ان‌جی‌او‌ها در دولت پیشین به حاشیه رفتند و تخطئه هم شدند چرا که هیچ نگاه علمی‌ای به این انجمن‌ها نمی‌شد. آنها حالا بی برده‌اند که انتقاد صرف، کاری را از پیش نمی‌برد. ان‌جی‌او‌ها خود مردم هستند؛ مردمی که در حوزه‌های تخصصی خود به‌عنوان بازوهای اجرایی دولت فعالیت می‌کنند.

آیا مشارکت مردمی در قالب یک سازمان مردم‌نهاد می‌تواند خلأهای فعالیت‌های یک سازمان دولتی را پر کند؟

بله، ممکن است مسیری باشد که سازمان‌ها و نهادهای دولتی بخواهند وارد آن شوند، اما امکان آن را نداشته باشند و این جاست که نقش مهم و موثر ان‌جی‌او‌ها هویدا می‌شود. برای تبیین این مسأله به سال ۸۲ برمی‌گردم. وقتی که سازمان دامپزشکی نمی‌توانست در یک حوزه - مسأله گسترش حیوانات خانگی در سطح شهر تهران - ورود پیدا کند و از انجمن «برنا» خواسته شد که وارد قضیه بجران حیوانات خانگی شود. این سازمان به لحاظ منع‌های قانونی و شرح وظایفی که داشت نمی‌توانست به‌صورت مستقیم وارد قضیه شود و برای همین ما به‌عنوان یک انجمن محیط‌زیستی وارد شدیم و بازگرای جلسات مختلف و جشنواره‌های مرتبط با این مسأله و اقداماتی نظیر شیوه صحیح نگهداری از حیوانات خانگی و - سعی کردیم به حل این بحران در شهر تهران کمک کنیم و با انجام این فعالیت‌ها بود که این بحران حل شد. یک‌ان‌جی‌او تا این حد می‌تواند تأثیرگذار باشد - حتی - کاری را انجام دهد که یک سازمان دولتی از عهده‌اجرای آن بر نمی‌آید.

راه‌های بسیاری وجود دارد که ان‌جی‌او‌های کشور ما هم مثل انجمن‌های دیگر کشورها به سطح قابل توجهی از تأثیرگذاری برسند اما با این حال، باتوجه به سال سخت گذشته، مسئولان ان‌جی‌او‌ها حس و حال خوبی ندارند. دیگر از آنها استفاده‌ایزای نمی‌شود و به‌عنوان یک بازوی اجرایی روی‌شان حساب باز می‌شود.

آقای روحانی به‌عنوان شخص اول اجرایی کشور و مسئول اجرای قانون اساسی، به‌عزم خود یک پیشنهاد عمده برای حل بحران‌های جامعه ما داده‌اند که همان طرح مسأله همه‌پرسی است. اگر شما بخواهید یک راهکار عملی برای گسترش مشارکت شهروندان در حل مسائل و بحران‌ها بدهید چیست؟

مشارکت کارآمد مردم این مهم‌ترین راهکار است. در همه‌جای دنیا مردم در امور مختلف مشارکت می‌کنند، اما این مسائل باید راهکار مشخص داشته باشد. وقتی که در سال ۸۰ - در دولت آقای خاتمی - صحبت‌هایی در باره ان‌جی‌او مطرح می‌شد، خیلی‌ها نمی‌دانستند که چنین انجمن‌هایی چه معنایی دارند. اما امروز روشن شده است که اگر می‌خواهیم دنبال مشارکت کارآمد مردم باشیم که اساساً به حل بحران‌ها و مشکلات به‌دست خود مردم می‌انجامد، باید در قالب همین ان‌جی‌او‌ها حرکت کنیم. از این راه است که حرف مردم شنیده می‌شود. خوشبختانه سازمان‌های مردم‌نهاد یک متولی خوب به نام اداره کل سازمان‌های مردم‌نهاد پیدا کرده‌اند و دیگر هر نهادی نمی‌تواند برای آن تعیین تکلیف کند. این مسأله، یک امر مطلوب و خوشایند است.

اجتماعی - که شامل مشارکت بین افراد خانواده، دوستان، همسایگان، انجمن‌ها و عضویت در موسسات عام‌المنفعه و نهادهای اجتماعی دیگر است - در سطح خرد کلان در کل جامعه و در بین گروه‌های خاص پایین است.

پیشنهادهایی را می‌توان در این باب ارائه داد. بعضی از آنها عبارتند از:

۱- روحیه اعتماد به‌نفس را در بین گروه‌ها و مردم بالا برده و به‌عقاید و آرای آنها احترام بگذاریم

۲- زمینه مشارکت فعالانه آنان را در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی فراهم سازیم

۳- احساس اعتماد به‌نفس را در آنان تقویت کرده و مردم را نسبت به مسائل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، فرهنگی و - حساس کنیم.

۴- زمینه مشارکت اجتماعی آنها فراهم سازیم. به آنها هویت، شخصیت، آگاهی، شعور و شور اجتماعی و سیاسی بدهیم. کوشش کنیم که آنها از پیل‌های فردیت خویش، خارج و به عرصه وسیع فعالیت‌های اجتماعی و زندگی جمعی وارد شوند. این کار هنگامی میسر است که میزان اعتماد متقابل در سطح افقی و عمودی، افزایش یابد. در این مسیر باید همه نهادها و سازمان‌ها همکاری لازم را بنمایند.

۵- با ایجاد بستر اجتماعی مناسب زمینه مشارکت اجتماعی خودبه‌خودی را فراهم کنیم. زسرا به گفته «هابر ماس» (Habermas) جامعه‌شناس آلمانی مکتب فرانکفورت، دموکراسی پیش از هر چیز باید فرآیندی در نظر گرفته شود که در زمان رواج نوع معینی از کنش اجتماعی پدیدار می‌شود. به بیان ساده‌تر، دموکراسی (آبادی شیوه خاصی دانست که شهروندان توسط آن تصمیمات جمعی و عقلانی اتخاذ می‌کنند».

آنچنان که «پیتر کیویستو» (Peter Kivisto) در کتاب «اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی» می‌گوید: «اگر دموکراسی درباره گفت‌وگوی آزاد و آشکار است، باید دید این گفت‌وگو در کجا و تحت چه شرایطی صورت می‌گیرد و فضایی که در آن دموکراسی پرورش می‌یابد، چه فضایی است.»

یک نماینده مجلس در گفت‌وگو با «شهروند»

تشویق مردم به مشارکت اجتماعی از اهداف مهم انقلاب بوده است

طرح نو | حسن روحانی، رئیس‌جمهوری دولت تدبیر و امید در روزهای اخیر به یکی از اصول قانون اساسی اشاره کرده و گفته است: «قانون اساسی به ما می‌گوید در مسائل مهم اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی به جای این که قانون در مجلس تصویب شود، ماده قانون یا برنامه مستقیم به آراء عمومی مردم و همه‌پرسی گذاشته شود. یک بار هم که شده در یک مسأله بسیار مهم که برای همه ما اهمیت دارد و در زندگی ما تأثیرگذار است مستقیم از مردم بپرسیم. مجلس شورای اسلامی سر جای خودش محفوظ است و ما هم احترام می‌کنیم، رأی بدهد و قانون بگذارد؛ سالی یک بار یا ۱۰ سال یک بار، الان که ۳۶ سال شده، یک بار این اصل قانون اساسی اجرا و عمل نشده است.» اشاره رئیس‌جمهوری به اصل ۵۹ قانون اساسی است که به صراحت می‌گوید: «در مسائل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ممکن است اعمال قوه مقننه از راه همه‌پرسی و مراجعه مستقیم به آرای مردم صورت گیرد.»

فازغ از نگاه‌های سیاسی به اظهارات اخیر حسن روحانی، از منظر اجتماعی این پرسش مطرح می‌شود که اساساً رئیس‌جمهوری در طرح مسأله همه‌پرسی چه فرآیندهای اجتماعی را جست و جوی می‌کند و توصیف کرد. تحلیل این موضوع را با هادی شوشتری، نماینده اصلاح‌طلب مجلس شورای اسلامی در میان گذاشتیم که در ادامه بر سرش‌های «شهروند» و پاسخ‌های این نماینده مجلس را می‌خوانید:

• زمانی که رئیس‌جمهوری به صراحت بر لزوم بهره‌مندی از نظرات مردم در حل مشکلات مهم کشور تأکید کرد، رسانه‌ها، فعالان سیاسی و تحلیل‌گران مختلف هر کدام این اظهارات را از دیدگاه سیاسی خود تجزیه و تحلیل کردند. حال این پرسش مطرح می‌شود که چه دلایلی موجب شده تا رئیس‌جمهوری برای رفع معضلات و حل مسائل مهم کشور، در این زمان چنین راهکاری را مطرح کند؟

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اگر چه منشأ انسانی داشته و در کار انسان‌ها نیز احتمال اشتباه وجود دارد، اما ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های بسیار مهمی در حوزه‌های حقوق مردم و حاکمیت اراده ملی در اداره کشور است.

موضوعی را هم که اخیراً رئیس‌جمهوری مطرح کرده، در قانون اساسی اصل ۵۹ این قانون به صراحت راهکار مراجعه به آرای عمومی برای حل مسائل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی پیش‌بینی شده است.

بنابراین ایشان بحث جدید و تازه‌ای را بیان نکرده و به موضوعی اشاره کرده است که در قانون اساسی ما به صراحت ذکر شده و حتی راهکارهای تحقق این مهم نیز پیش‌بینی شده است. از جمله آن که در قانون اساسی آمده است که برگزاری همه‌پرسی برای بررسی مسائل مهم باید با تصویب دو سوم نمایندگان مجلس شورای اسلامی که خود را از مسأله مستقیم مردم به قوه مقننه راه یافته‌اند، باشد. از سوی دیگر این امر که برای بررسی مسائل مهم یک کشور می‌توان به‌طور مستقیم به آرای عمومی مردم مراجعه کرد، تنها مختص قانون اساسی ایران نبوده و در قوانین بسیاری از کشورهای دنیا نیز مشاهده همین راهکار وجود دارد. به‌عنوان نمونه برخی از کشورهای اروپایی در زمان پیوستن به اتحادیه اروپا با مسائلی از این دست که با سرنوشته کلی مردم مرتبط بود، همه‌پرسی برگزار کرده و نظر تمام مردم را به‌طور مستقیم استخراج کرده و براساس آن نیز عمل کردند.

• آیا می‌توان اظهارات رئیس‌جمهوری را دارای این یک مفهوم اصلی و اساسی بدانیم که رابطه‌ای عمیق و جدی میان آرای عمومی و مشارکت مردمی برای حل مشکلات جامعه وجود دارد؟

مردم ایران در دوران مبارزاتی پیش از انقلاب اسلامی خواسته‌هایی داشتند و برای تحقق این خواسته‌ها قیام کردند. یکی از اصلی‌ترین خواسته‌های مردم، استقرار نظامی مبتنی بر رأی مردم و احکام دینی بود. این خواست در شعارهای مردم به‌طور صریح بیان و پس از پیروزی انقلاب نیز به‌طور جدی پیگیری شد. عنوان سیاسی کشورمان نیز جمهوری اسلامی ایران است. به عبارتی در نظام ما دو بعد جمهوری و اسلامیت تفکیک‌ناپذیر و انکارناپذیر هستند. در چنین نظامی باید کارها با مشارکت مردم و با حضور مستقیم آنها در عرصه تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی انجام شود و نمی‌توان رابطه میان مشارکت جامعه در رفع نیازها و مشکلات و معضلات را نادیده گرفت.

• چه دلایلی موجب شده که رئیس‌جمهوری در این شرایط بحث ضرورت مراجعه به آرای عمومی برای رفع مشکلات اصلی و مهم کشور را بیان کند؟

رئیس‌جمهوری در ایران ۲ وظیفه اصلی و توأمان دارد. یکی ریاست قوه مجریه و اداره کشور و دیگری اجرای قانون اساسی. بنابراین اگر رئیس‌جمهوری برای اجرای قانون اساسی تلاش کند، امر بعد و عیبی نیست. بالاخره قانون اساسی یک مکانیزمی را پیش‌بینی کرده که جزو ظرفیت‌های مهم این قانون به‌شمار می‌آید. رئیس‌جمهوری نیز که ضامن اجرای قانون اساسی است، به یکی از اصل‌های این قانون اشاره کرده و اتفاق عجیب و حتی جدیدی رخ نداده است. تصور من این است که آقای روحانی خواسته، یکی از ظرفیت‌های مهم و متأسفانه مغفول مانده قانون اساسی را به همه مردم و مسئولان مختلف اجرایی گوشزد کند.

• برخی از تحلیل‌گران معتقدند که در ایران مشارکت اجتماعی مردم و سپس نظرات شهروندان بر حسن اجرای امور به خوبی نهادینه نشده است. آیا در صورت برگزاری همه‌پرسی می‌تواند نظرات

شهروندان بر اجرای امور به خوبی نهادینه نشده است. آیا در صورت برگزاری همه‌پرسی می‌تواند نظرات

شهروندان بر اجرای امور به خوبی نهادینه نشده است. آیا در صورت برگزاری همه‌پرسی می‌تواند نظرات

شهروندان بر اجرای امور به خوبی نهادینه نشده است. آیا در صورت برگزاری همه‌پرسی می‌تواند نظرات

شهروندان بر اجرای امور به خوبی نهادینه نشده است. آیا در صورت برگزاری همه‌پرسی می‌تواند نظرات

شهروندان بر اجرای امور به خوبی نهادینه نشده است. آیا در صورت برگزاری همه‌پرسی می‌تواند نظرات

شهروندان بر اجرای امور به خوبی نهادینه نشده است. آیا در صورت برگزاری همه‌پرسی می‌تواند نظرات

شهروندان بر اجرای امور به خوبی نهادینه نشده است. آیا در صورت برگزاری همه‌پرسی می‌تواند نظرات

شهروندان بر اجرای امور به خوبی نهادینه نشده است. آیا در صورت برگزاری همه‌پرسی می‌تواند نظرات

